

Giá trị của tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà giáo trong giai đoạn hiện nay

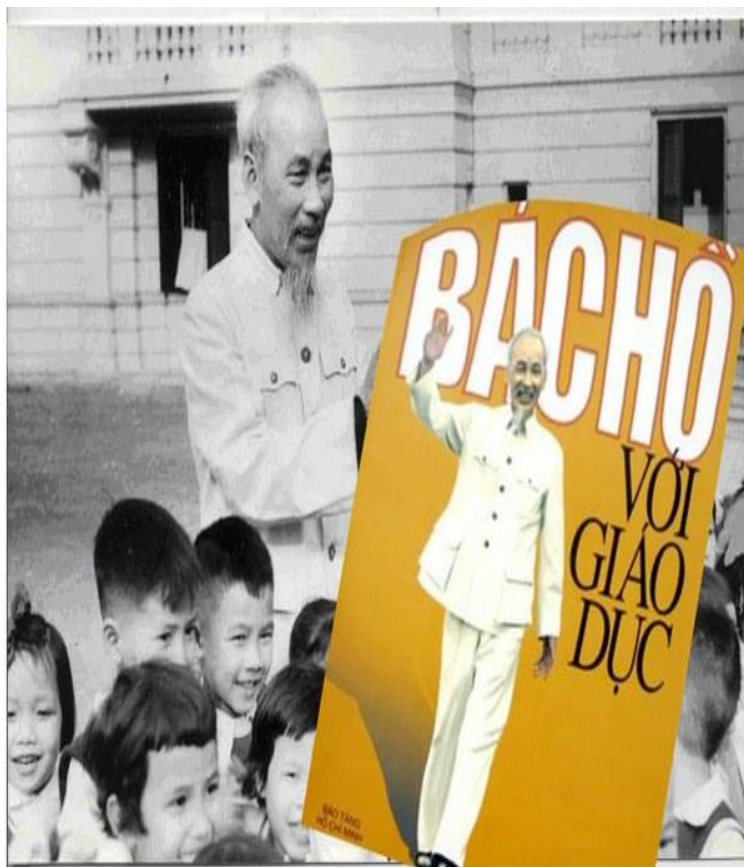
Chủ tịch Hồ Chí Minh - anh hùng giải phóng dân tộc, nhà văn hóa kiệt xuất, nhà tư tưởng lỗi lạc của dân tộc Việt Nam. Trong hệ thống tư tưởng Hồ Chí Minh, tư tưởng về xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo là một trong những nội dung quan trọng thể hiện lý tưởng sâu xa của Người về xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa, đưa Việt Nam sánh vai với các cường quốc trên thế giới. Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo đến nay vẫn còn nguyên giá trị lý luận và thực tiễn. Chính vì vậy, việc nghiên cứu những nội dung cơ bản trong tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà giáo và chỉ ra giá trị vận dụng trong công tác xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo ở nước ta hiện nay là việc làm cần thiết.

Nội dung tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà giáo

1. Về vai trò, vị trí của nhà giáo

Sinh thời, Hồ Chí Minh dành sự quan tâm rất lớn đến giáo dục-đào tạo, và xác định đội ngũ nhà giáo chính là nhân tố quyết định thành công nền giáo dục mới, nền giáo dục cách mạng. Trong nhiều tác phẩm, bài nói, bài viết về giáo dục, Người dùng nhiều khái niệm để chỉ nhà giáo, đó là: "cô giáo", "thầy giáo", "người thầy", "giáo viên", "nghề thầy giáo", "nhà văn hóa", "thầy dạy học", "chiến sĩ ngành giáo dục". Người khẳng định: "Còn gì vẻ vang hơn nghề đào tạo những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản. Người thầy giáo tốt - thầy giáo xứng đáng là thầy giáo - là người vẻ vang nhất. Dù tên tuổi không đăng trên báo, không được thưởng huân chương, song những người thầy giáo tốt là những người anh hùng vô danh... Đây là một điều rất vẻ vang. Nếu không có thầy giáo dạy dỗ cho con em nhân dân, thì làm

sao mà xây dựng chủ nghĩa xã hội được. Vì vậy, nghề thầy giáo rất là quan trọng, rất là vẻ vang" [7, tr.402-403]. Đây chính là sự ghi nhận, động viên, đánh giá cao của Hồ Chí Minh và Đảng ta đối với đội ngũ nhà giáo, đồng thời đặt ra yêu cầu, trọng trách lớn lao đối với đội ngũ này.

Bàn về vị trí của nhà giáo trong xã hội, Hồ Chí Minh nhiều lần khẳng định người thầy có địa vị rất quan trọng và rất vẻ vang. Tại lớp đào tạo hướng dẫn viên các trại hè cấp I, ngày 12/6/1956, Người nói "Nhiệm vụ giáo dục rất quan trọng và vẻ vang" [5, tr.345]. Trong thư gửi cán bộ, cô giáo, thầy giáo, công nhân viên, học sinh, sinh viên nhân dịp bắt đầu năm học mới (16/10/1968), Người nhấn mạnh lại "Nhiệm vụ của cô giáo, thầy giáo là rất quan trọng và rất vẻ vang" [8, tr.508]. Như vậy, có thể thấy sự khẳng định của Hồ Chí Minh về vị trí quan trọng và vẻ vang của nhà giáo là nhất quán.

2. Về phẩm chất và năng lực của nhà giáo

- *Thứ nhất*, phẩm chất đầu tiên cũng là phẩm chất rất quan trọng, đó là phục vụ Tổ quốc gắn liền với phục vụ nhân dân. Theo quan điểm Hồ Chí Minh, thầy, cô giáo phải là những người lấy việc phục vụ nhân dân, phụng sự Tổ quốc làm mục tiêu phấn đấu suốt đời; người thầy phải có tinh thần đoàn kết, kỷ luật, phát huy dân chủ trong nhà trường.

- *Thứ hai*, kính trọng nhân dân, tin vào sức mạnh của nhân dân. Thầy giáo, cô giáo phải học ở quần chúng nhân dân, "không học nhân dân là một thiếu sót lớn"; "các thầy giáo, cô giáo phải gần gũi dân chúng" [5, tr.389]. Nhà giáo luôn biết gắn bó với nhân dân, giúp đỡ nhân dân và yêu quý nhân dân. Không phải cứ mang danh nhà giáo thì được xã hội coi trọng. "Nếu giáo viên tách rời ra, tự cho mình là trí thức, thì làm sao quần chúng coi trọng được. Không phải riêng thầy giáo, mà các cán bộ khác cũng thế, phải cùng với quần chúng làm thành một khối... Muốn quần chúng yêu thương thì phải cùng với quần chúng kết thành một khối. Như thế thì phải khó nhọc, chứ không phải gặp ai cứ nói tôi yêu, tôi yêu... Phải giúp đỡ nhân dân, việc lớn, việc nhỏ đều tỏ ra yêu đồng bào thực sự" [6, tr.271].

- *Thứ ba*, cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư. Người thầy giáo phải là tấm gương sáng về rèn luyện đạo đức và tự học, đánh giá kết quả của người học phải khách quan, công bằng, không thiên vị, riêng tư. Mỗi một thầy, cô giáo cần phải không ngừng rèn luyện nhân cách, trau dồi đạo đức cách mạng. Hồ Chí Minh khẳng định: "Cô giáo, thầy giáo trong chế độ ta cần phải góp phần vào công cuộc xây dựng xã hội chủ nghĩa. Phải có chí khí cao thượng, phải "tiên ưu hậu lạc" nghĩa là khó khăn thì phải chịu trước thiên hạ, sung sướng thì hưởng sau thiên hạ. Đây là đạo đức cách mạng" [7, tr.402-403].

- *Thứ tư*, yêu thương học trò và yêu nghề. Theo Hồ Chí Minh, người thầy giáo phải quan tâm, săn sóc học trò với tình cảm sâu nặng như ruột thịt, song cách thể hiện phải phù hợp với từng lứa tuổi và cấp học. Ở bậc mẫu giáo và tiểu học, người thầy phải dành cho học trò một tình thương đặc biệt như tình cảm của cha mẹ với các con. Người căn dặn: Làm mẫu giáo tức là thay mẹ dạy trẻ. Muốn làm được thì trước hết phải yêu trẻ, hay "phải thương yêu các cháu như con em ruột thịt của mình" [4]. "Thầy cũng như trò, cán bộ cũng như nhân viên, phải thật thà yêu nghề mình. Có gì vẻ vang hơn là nghề đào

tạo những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản. Người thầy giáo tốt - thầy giáo xứng đáng là thầy giáo - là người vẻ vang nhất" [7, tr.402]. Bên cạnh đó, Người đặc biệt chú trọng đến tinh thần trách nhiệm, dám đối mặt với khó khăn, thử thách, sẵn sàng nhận mọi nhiệm vụ mà xã hội, Đảng giao cho các thầy, cô giáo.

- *Thứ năm*, tinh thần đoàn kết. Trong môi trường sư phạm, Người hiểu rất rõ giá trị của sự đoàn kết. Đoàn kết sẽ tạo ra bầu không khí vui vẻ thoải mái, kích thích sự khám phá, sáng tạo trong giảng dạy và nghiên cứu; đồng thời sẽ tạo ra môi trường thi đua lành mạnh, phát huy được khả năng của cá nhân và sức mạnh của tập thể, cống hiến cho sự nghiệp giáo dục.

- *Thứ sáu*, phải nêu gương về đạo đức. Hồ Chí Minh nói: "Muốn cho học sinh có đức thì giáo viên phải có đức. Đừng bảo học trò phải dậy sớm mà mình thì trưa mới dậy. Cho nên thầy giáo, cô giáo phải gương mẫu". "Trẻ em hay bắt chước, cho nên thầy giáo, cán bộ phụ trách... phải gương mẫu từ lời nói đến việc làm. Nếu các cô các chú bảo: "Các em phải siêng làm" nhưng các cô các chú lại đi ngủ, hoặc dạy "các em phải thật thà", nhưng các cô các chú lại nói sai, hay bảo "các em phải giữ vệ sinh chung", nhưng các cô các chú bẩn, như thế là không được. Dạy các cháu thì nói với các cháu chỉ là một phần, cái chính là phải cho các cháu nhìn thấy, cho nên những tấm gương thực tế là rất quan trọng. Muốn dạy cho trẻ em thành người tốt thì trước hết các cô, các chú phải là người tốt" [6, tr.77-78]. Người thầy có ý thức về sự gương mẫu của mình tức là đang tự hoàn thiện mình.

Chủ tịch Hồ Chí Minh nói chuyện với thầy cô giáo và sinh viên Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, ngày 21-10-1964 - Ảnh Tư liệu

- *Thứ bảy*, năng lực chuyên môn. Hồ Chí Minh còn nhấn mạnh chuyên môn, nghiệp vụ của người thầy: "Có tài mà không có đức là hỏng, có đức mà chỉ i tờ thì dạy thế nào". Theo Người, người thầy phải có kiến thức vững vàng, sâu rộng về chuyên môn, trong đó kết hợp nhuần nhuyễn giữa lý thuyết, thực tế và kinh nghiệm. Hơn nữa, người thầy không chỉ cần có vốn sống, vốn hiểu biết rộng rãi về con người, về tự nhiên và xã hội mà còn phải có óc sáng tạo, nhạy bén, luôn đi tìm cái mới thì hiệu quả giảng dạy, giáo dục mới được đảm bảo, mới thực sự trở thành người thầy giỏi.

- *Thứ tám*, phong cách, tư duy của nhà giáo. Hồ Chí Minh đặc biệt chú trọng đến phong cách, nội dung trong quá trình giáo dục của mỗi người thầy. Theo Người, "óc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng. Nhuộm xanh thì nó sẽ xanh. Nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ. Vì vậy sự học tập ở trong

trường sẽ ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên, và tương lai của thanh niên tức là tương lai của nước nhà" [3, tr.120]. Chất lượng và hiệu quả giáo dục không phải ở chỗ học nhiều, học vẹt, học thuộc lòng từng câu từng chữ, mà là giáo dục người học trở nên "những người công dân hữu ích cho nước Việt Nam, một nền giáo dục làm phát triển hoàn toàn những năng lực sẵn có của các em" [2, tr.34].

Thầy cô giáo và các em học sinh vui mừng chào đón Chủ tịch Hồ Chí Minh đến thăm Trường Trung học GT-VT Thủy – Bộ. Ảnh Tư liệu

3. Công tác đào tạo, bồi dưỡng nhà giáo

Trước hết phải xây dựng đội ngũ nhà giáo đủ về số lượng và đảm bảo về chất lượng; thứ hai, xây dựng đội ngũ nhà giáo phải vừa có đức vừa có tài, trong đó đức là chính trị tư tưởng, tài là văn hóa, chuyên môn, phương pháp, chính trị phải là nền tảng; thứ ba, xây dựng đội ngũ nhà giáo đảm bảo tính kế thừa giữa các thế hệ (thế hệ trước, thế hệ sau; thế hệ già, thế hệ trẻ); thứ tư, xây dựng đội ngũ nhà giáo có cơ cấu hợp lý (ngành nghề, giới tính, dân tộc).

Nội dung của công tác đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ nhà giáo là: phẩm chất chính trị, đạo đức, lối sống; chuyên môn, nghiệp vụ; bồi dưỡng phương pháp dạy - học; xây dựng môi trường giáo dục dân chủ, lành mạnh, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo. Do đó, cần xây dựng các trường sư phạm thành một môi trường giáo dục kiểu mẫu; Lựa chọn, sử dụng đội ngũ nhà giáo hợp lý. Theo Hồ Chí Minh, không phải ai cũng làm thầy giáo, cô giáo được. Nghề dạy học đòi hỏi những năng lực và phẩm chất đặc biệt như trung thành, kiên nhẫn, khiêm tốn, yêu nghề, yêu trẻ, khả năng giao tiếp, khả năng ngôn ngữ... Do đó, khâu lựa chọn, tuyển dụng nhà giáo là rất quan trọng. Đây là bước đầu tiên trong quá trình xây dựng đội ngũ nhà giáo, nếu làm tốt bước này thì sẽ thuận lợi trong việc thực hiện các khâu tiếp theo. Đặc biệt, cần quan tâm và chăm lo mọi mặt cho nhà giáo, Người cũng căn

dẫn: "Các ngành, các cấp Đảng và chính quyền địa phương phải thực sự quan tâm hơn nữa, phải chăm sóc nhà trường về mọi mặt" [8, tr.508].

4. Giá trị của tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà giáo trong giai đoạn hiện nay

Trong di sản tư tưởng Hồ Chí Minh, tư tưởng về xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo luôn có ý nghĩa sâu sắc cả về lý luận và thực tiễn đối với sự nghiệp cách mạng Việt Nam. Đó không chỉ là triết lý, lý luận mà còn có ý nghĩa thực tiễn, ý nghĩa giáo dục rất sâu sắc; chứa đựng những lời răn dạy hết sức sâu sắc và thấm thía của Hồ Chí Minh đối với những người làm nghề giáo. Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo là tiếp nối truyền thống "tôn sư trọng đạo" của dân tộc Việt Nam, vận dụng và phát triển sáng tạo triết lý giáo dục của nhân loại, đặc biệt là chủ nghĩa Mác – Lênin vào điều kiện Việt Nam. Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo trở thành nền tảng xây dựng đường lối, chính sách về công tác xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo của Đảng và Nhà nước ta.

Thấm nhuần tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng và Nhà nước đã nhận thức rõ vị trí, vai trò và năng lực và phẩm chất của người thầy trong sự nghiệp cách mạng của dân tộc Việt Nam. Văn kiện Hội nghị Trung ương 2 khoá VIII của Đảng chỉ rõ: Giáo viên là nhân tố quyết định chất lượng của giáo dục và được xã hội tôn vinh. Đảng đã nhận thức rõ: Vấn đề mấu chốt của tiến trình đổi mới giáo dục đại học chính là nâng cao chất lượng của đội ngũ giảng viên. Lúc này, cần có sự thay đổi sâu sắc tư duy giáo dục của cả đội ngũ giảng viên và đội ngũ làm công tác quản lý.

Gần đây, Nghị quyết Hội nghị Trung ương 8 khóa XI (Nghị quyết số 29-NQ/TW) về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã tiếp tục khẳng định quan điểm "Giáo dục và đào tạo là quốc sách hàng đầu, là sự nghiệp của Đảng, Nhà nước và của toàn dân" và đề ra 9 nhiệm vụ; trong đó có nhiệm vụ về "Phát triển đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý, đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục và đào tạo" nhằm chuẩn hóa đội ngũ nhà giáo theo từng cấp học và trình độ đào tạo, đồng thời có cơ chế kiên quyết đưa ra khỏi ngành đối với những người không đủ phẩm chất, năng lực, không đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ, khuyến khích đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ... Cùng với đó bản thân ngành giáo dục cần đặc biệt coi trọng vấn đề xây dựng đội ngũ giáo viên và đề ra nhiệm vụ, giải pháp nâng cao chất lượng đội ngũ giáo viên và cán bộ quản lý giáo dục các cấp như: thực hiện chương trình bồi dưỡng thường xuyên, đổi mới phương pháp giảng dạy; mở nhiều lớp bồi dưỡng phương pháp dạy học tích cực cho cán bộ, giáo viên ở các cấp học; các trường học thường xuyên tổ chức thao giảng, dự giờ để đánh giá rút kinh nghiệm, nhắc nhở tinh thần trách nhiệm của giáo viên nhằm nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ. Việc áp dụng các phương pháp dạy học tích cực vào công tác giảng dạy đã kích thích tính năng động, sáng tạo của học sinh trong chiếm lĩnh tri thức.

Kế thừa hệ thống quan điểm chỉ đạo đã có, Báo cáo chính trị tại Đại hội lần thứ XIII của Đảng đặt ra yêu cầu việc xây dựng đồng bộ thể chế, chính sách để thực hiện có hiệu quả chủ trương giáo dục và đào tạo cùng với khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu, là động lực then chốt để phát triển đất nước. Văn kiện Đại hội xác định cần: "đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, phát triển con người" [1, tr.136], trong đó nhấn mạnh: "Thực hiện đồng bộ các cơ chế, chính sách và giải pháp để cải thiện mức sống, nâng cao trình độ và chất lượng đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục" [1, tr.139]. Những quan điểm trên của Đảng chính là trở

về với triết lý giáo dục Hồ Chí Minh nhằm thực hiện thành công chiến lược trồng người - "những người hữu ích cho nước Việt Nam" như Hồ Chí Minh mong muốn.

Trong bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, tri thức đóng vai trò quyết định đối với sự phát triển kinh tế, tạo ra của cải vật chất và nâng cao chất lượng cuộc sống. Giáo dục và đào tạo là chìa khóa cho sự thành công của mỗi quốc gia. Nhìn vào hệ thống giáo dục có thể dự đoán được tương lai của một đất nước. Nhìn vào đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục có thể đánh giá được chất lượng của một nền giáo dục. Vì vậy, Đảng và Nhà nước Việt Nam rất quan tâm xây dựng, phát triển đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục theo hướng chuẩn hóa, bảo đảm đủ về số lượng, hợp lý về cơ cấu, nâng cao chất lượng, đặc biệt chú trọng nâng cao bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức, lối sống, lương tâm nghề nghiệp và trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp giáo dục. Hiện nay, cả nước có gần 1,5 triệu nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục, trong đó đội ngũ cán bộ quản lý giáo dục chiếm khoảng 10%. Tỷ lệ đội ngũ cán bộ quản lý giáo dục ở các cấp như sau: khoảng 18% ở giáo dục mầm non, 65% ở giáo dục phổ thông và giáo dục thường xuyên, 6% ở giáo dục cao đẳng, đại học, 11% ở cơ quan quản lý giáo dục các cấp [9].

Bên cạnh những mặt tiêu biểu rất đáng tự hào, đội ngũ nhà giáo hiện nay vẫn còn những hạn chế, bất cập, đó là: "Đội ngũ nhà giáo và cán bộ quản lý giáo dục bất cập về chất lượng, số lượng và cơ cấu; một bộ phận chưa theo kịp yêu cầu đổi mới và phát triển giáo dục, thiếu tâm huyết, thậm chí vi phạm đạo đức nghề nghiệp" (Nghị quyết 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo). Đó là những điều trái với truyền thống của nhà giáo Việt Nam, trái với đạo đức, thiên chức và danh vị cao quý mà Nhân dân đã giành cho nhà giáo. Do đó, việc quán triệt học tập và vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò của người thầy giáo là một trong những nguyên tắc quan trọng, quyết định đến chất lượng đào tạo của nước ta hiện nay.

Kết luận

Ngày nay khi đất nước đang trên đường hội nhập quốc tế, nền kinh tế tri thức ngày càng phát triển thì vai trò của người thầy càng rất quan trọng và cùng với đó là yêu cầu đặt ra cho người thầy cũng ngày càng cao hơn về mọi mặt, vì vậy những tư tưởng của Hồ Chí Minh về "người thầy" càng có ý nghĩa và giá trị lịch sử, xuyên suốt chặng đường cách mạng mà Đảng và Nhà nước ta đã, đang và sẽ tiếp tục đi. Thực hiện tốt các giải pháp xây dựng, phát triển đội ngũ giảng viên góp phần quan trọng thực hiện thành công và có hiệu quả chiến lược phát triển giáo dục đại học đến năm 2030 nhằm đào tạo nguồn nhân lực có chất lượng cao đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế của đất nước. Đồng thời, đây cũng là sự khẳng định sức sống trường tồn của tư tưởng Hồ Chí Minh nói chung và tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng và phát triển đội ngũ nhà giáo nói riêng trong thực tiễn cách mạng Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, tập I, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [2] Hồ Chí Minh Toàn tập, tập 4, 5, 9, 10, 12, 14, 15 (2011), Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [9]. Phạm Quang Trung (2019), "*Các giải pháp hữu hiệu phát triển đội ngũ cán bộ quản lý giáo dục*", Báo Giáo dục và Thời đại điện tử, ngày 12/8/2019.